

рівень взаємної толерантності та доброзичливості. Це стало можливим, завдяки наявності у населення відчуття пошани та терпимості по відношенню до людей, які сповідають іншу віру. У відповідях респондентів не простежується конфліктогенний потенціал релігійного чинника. Усе це дозволяє прийти до висновку, що окремі випадки прояву напруженості та навіть конфліктні ситуації, які часом виникали або виникають в регіоні, ініціюються не пересічними віруючими, а унаслідок некоректних дій окремих політичних сил, чи духовних осіб.

Підтвердженням релігійної толерантності можуть також слугувати такі дані: 66,01% респондентів відкидають можливість якого-небудь обмеження прав громадян за ознакою приналежності до тієї або іншої релігії. Значна кількість опитаних (56,89%) не мають нічого проти діяльності будь-яких офіційно зареєстрованих релігійних об'єднань на території регіону. 75,32% опитаних не заперечують проти будівництва в регіоні нових храмів, мечетей, інших культових споруд.

4. В цілому, міжконфесійні відносини в Судакському регіоні, на даний час, залишаються спокійними. Поки вдається уникати гострих конфліктів на релігійному ґрунті, не допускати відкритої міжрелігійної конфронтації.

Отже, для забезпечення в Судакському регіоні релігійної толерантності, недопущення виникнення й загострення міжконфесійних суперечностей і конфліктів органам місцевого самоврядування, насамперед, потрібно дотримуватися законодавства України про свободу совісті та релігійні організації, проводити коректну та неупереджену пропаганду знань про православну та мусульманську релігії, носіїв інших віросповідань. Усе це дозволить забезпечити спокійним і контрольованим стан межконфесійних відносин у регіоні.

Джерела та література

1. Рублюк О. Перспективи реформування державно-церковних відносин
[//http://www.politik.org.ua/vid/magcontent.php3?m=1&n=22&c=227](http://www.politik.org.ua/vid/magcontent.php3?m=1&n=22&c=227)
2. Касьяненко Н. Как избежать конфликтов? Правовой аспект межконфессиональных отношений в Крымской автономии
3. [//http://www.day.kiev.ua/58832/](http://www.day.kiev.ua/58832/)
4. Швець О. Сучасні тенденції формування етноконфесійного простору Криму
[//http://www.niss.gov.ua/book/Vlasyuk_mon/04-6.pdf](http://www.niss.gov.ua/book/Vlasyuk_mon/04-6.pdf)
5. Звіт про проведення соціологічного опитування мешканців Судакського регіону щодо питань міжконфесійних відносин від 23.04.2008 року.

Мараховська Г.Я.

АКСІОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

На початку ХХІ століття загально визнано, що глобалізація є „найважливішим процесом сучасності” [15:12]. Опису цього нового та незвичайного явища присвячено багато літератури [2; 3; 4; 7; 9; 12; 13; 14; 15; 17; 18]. В більшості джерел під „глобалізацією”, як зазвичай, розуміється економічна інтеграція. Більш глибокий аналіз цього явища, однак, показує, що хоча глобалізація, безперечно, є інтеграцією (об'єднанням, уніфікацією і т.п.), але ця інтеграція особливого роду, якого до останньої чверті ХХ століття не знала історія. Самі по собі інтеграційні процеси в історії людства відомі давно: політична інтеграція (імперія Александра Македонського в IV столітті до н.е.), економічна (Ганзейський союз в 11 – 17 ст.), соціокультурна (духовне об'єднання Західної Європи під владою римського папи в 11 – 14 ст.). Однак ці процеси або зовсім не були пов'язані один з одним, або були слабо пов'язані, протікали незалежно один від одного, не заволодали в свій потік всі прошарки населення і не розповсюджувались на всю земну кулю (тобто не мали планетарного характеру). На відміну від інтеграційних процесів в минулому глобалізація є таким інтеграційним процесом, який характеризується наступними ознаками:

- 1) багатоаспектністю – співвідношенням економічної, політичної та соціокультурної інтеграції;
- 2) масовістю („демократичністю”) – залученням в інтеграційний процес і тенденція до активної участі в цьому процесі всіх соціальних прошарків;
- 3) планетарністю – тенденцією до розповсюдження зазначених інтеграційних процесів на всю земну кулю („інтеграція без кордонів”).

Більшість країн початку ХХІ століття розвивається під „прапором” глобалізації та інформатизації. Сформовані в останню чверть ХХ століття міжнародні організації різноманітних типів – 40000 ТНК (транснаціональних корпорацій), 20000 неурядових міжнародних організацій, 3000 міжурядових міжнародних організацій та їх багатьох дочірніх філіалів і т.д. і т.п. є лише яскравим підтвердженням на користь останнього твердження [3, с.5 – 8].

Взагалі, глобалізація – це діалектичний процес, у якому співіснують тотожність та відмінність, універсалізм та партикуляризм, задаються нові кордони та виміри світового розвитку.

Глобалізм – це є ніщо інше, як усвідомлення універсальної значимості соціальної системи – людства в різноманітних аспектах його функціонування

(економічному, політичному, науково-технічному, культурному і т.п.).

Становище людини в умовах сучасного науково-технічного розвитку та культурних змін показує, що

подальший прогрес науки та суспільства призведе замість суспільства прогресу і достатку, утопічного щасливого майбутнього до цілої низки криз і катастроф, поставивши людство на межі зникнення. Але той же процес можливий та необхідний лише на основі випереджаючого соціально-політичного, духовного та морального розвитку суспільства та людини. Людина має усвідомлювати себе в цій ролі, оволодівши ключовими позиціями та силами, що дозволяють їй регулювати та спрямовувати суспільний розвиток у відповідності з прогресивними ідеалами та цінностями нашого часу.

Суттєвою ознакою людини незалежно від соціальної та національної приналежності було і залишається ціннісне відношення до Макрокосму, прагнення до аксіологічної та практичної адаптації у плінному світі повсякденності. Особливо актуальною зазначена проблематика стає в умовах сьогодення, адже людство поступово перетворюється на нову глобальну єдність, якій властива єдність комунікаційних та інформаційних систем [11, с. 16].

Тому у сучасній філософській думці однією з першочергових проголошується проблема пошуку нового типу цінностей, які б змогли об'єднати людство не лише інформаційно та комунікативно, а найголовніше - духовно, стати відповіддю на глобалізаційні виклики сьогодення, на потреби нової стадії цивілізаційного розвитку людства. Нові цінності мають оптимізувати життєвий світ людства і реанімувати духовну культуру, саме філософія здійснює узагальнення здобутків сучасників, інколи навіть випереджаючи їхні духовно-моральні новачі. У творчості філософів переплітаються проблеми логіки, метафізики, етики, історії філософії, тобто здійснюється конвергенція світоглядних форм. „Философские понятия вынашивают общее пространство, в котором мысль получает доступ ко времени, к своему времени, если только истинностные процедуры этого времени находят здесь прибежище для своей возможности” [2, с. 18]. Суб'єкт-об'єктне відношення вже не постає тотально-визначеним, бо змінюється якісна природа суб'єкта, котрий може бути індивідуально-особистісним, частковим або навіть груповим (класовим). Виникають нові типи дискурсів – комунікативно-праксеологічний, духовно-етичний, евристичний тощо. Своєрідність сучасної світоглядної ситуації полягає в тому, що не лише філософи-професіонали розпочинають пошук нових ціннісних засад світової спільноти, ця задача має вирішуватися широким інтелектуальним загалом, а тому утворюється універсальний дискурс стосовно евристично-онтологічної інтерпретації загальнолюдських цінностей. Актуальність звернення до дослідження аксіологічного виміру глобалізації пояснюється ще однією обставиною – розвитком трансформаційних процесів, розпадом звичайного образу світу, становленням нової соціальної дійсності, пошуком нових соціально-культурних моделей, здатних створити оригінальні матриці розуміння та сприйняття світу як цілого, зрозумілого, впорядкованого, зорієнтованого у бурхливому світоглядному морі непередбачуваності, плюральності та нестабільності [11, с. 13].

На рівні з цим в сучасному світі, як ніколи раніше, простежується тісний взаємозв'язок та взаємозалежність найрізноманітніших суспільних явищ і процесів, виявилась внутрішня органічна зв'язаність об'єктивних та суб'єктивних факторів життя, загальнолюдського та конкретно-індивідуального, інтернаціонального та національного, суспільного та особистісного. Все більше простежується всесторонній зв'язок та всебічна залежність народів один від одного. Плоди не тільки матеріальної, але й духовної діяльності окремих націй все в більшій мірі стають загальним надбанням. Виникла гостра необхідність філософського осмислення цих складних відношень дійсності.

Остання чверть минулого і початок теперішнього століття характеризуються появою великої кількості публікацій, присвячених проблемам глобалізації (М. Булатов, С. Бистрицький, В. Лях,

В. Табачковський, А. Гостоухов та ін.) та концептуалізації ціннісно-нормативної проблематики (В. Андрушенко, Л. Губернський, В. Малахов та ін.).

Варто зазначити, що при дослідженні феномену глобалізації використовуються соціокультурний та антропологічний підходи. Перший зводиться до того, що формується глобальна культура: людина, свідомість, глобальне громадське суспільство, функції яких постійно ускладнюються завдяки сучасним трансформаційним процесам. Наслідком використання другого стає не лише маніфестування процесу виникнення та розвитку „глобальної культури”, але й утворення культурної поляризації, культурної асиміляції, культурної гібридизації та культурної ізоляції. Глобалізація легітимізує появу нових ціннісних орієнтирів, визначає структуру політичних, економічних і культурних відносин, що пов'язують окремі суспільства в єдину систему [11, с. 13 – 14].

Як справедливо помічає Е.Кастельс „Мова йде про початок іншого буття , про прихід нового, інформаційного століття, що відмічається самостійністю культури по відношенню до матеріальної основи нашого існування” . У зв'язку з цим виникає питання: чи можлива соціальна єдність на поліосновах? На скільки є реальним в сучасному світі подолання абсолютизації економічного, релігійного, морального індивідуалізму.

Сучасне суспільство приховує в собі ризик однополюсності світу. Коли більш сильна економічно держава прагне використати власні переваги для нав'язування ціннісних норм та орієнтацій. Ця реальність приховує в собі, на нашу думку, два негативних наслідки: може відбутися руйнація власних національних ціннісних норм та ідеалів, що формувалися протягом всієї історії розвитку країни, що і є однією з граней неповторності національності, а з іншого боку нав'язування ціннісних норм та ідеалів країни-лідера економічних відносин може виявитися не тільки „антицінністю” в загальнолюдському розумінні, але й не придатним для певної нації, що може призвести до деградування або навіть зруйнування останньої.

В процесі глобалізації відбувається помітна уніфікація масової свідомості, оскільки люди „споживають” одночасно ті самі новини, особливо глобального характеру. На думку І.С. Малюхіна, сьогодні спостерігається пропаганда способу життя, властивого західній, техногенній цивілізації. „Особливо сильно цей механізм „глобалізації масової свідомості” впливає на молодь. Відповідно через пару десятиліть виросте

покоління людей, що розділяють набагато більше стереотипів свідомості, ніж їхні попередники” [13].

Дослідження трансформаційних процесів перехідних спільнот, до яких відноситься і сучасна Україна, свідчать, що фаза пристосування до тривалого глобального соціально-економічного переструктурування соціуму зазвичай ділиться на три послідовні етапи. Перший – це первинне пристосування до ситуації виживання, перебудова „старої” системи цінностей і норм відповідно до реальної чинної (соціалізація і ресоціалізація населення). Другий – це етап персоналізації, здійснення життєвих виборів на підставі власних потреб та інтересів, власної індивідуальності в усталеному соціумі. Третій – етап інтеграції, суб’єктивного прилучення себе до певного середовища, прийняття його як свого, відчуття конгруентності (тотожності) з ним, бажання жити в ньому, консолідуватися з іншими.

За більшістю соціологічних критеріїв сьогоденнішнє українське суспільство перебуває лише на першому етапі – етапі адаптації. Тільки перехід до другої стадії можна буде вважати початком стабілізації нормативно-ціннісної системи. З переходом до третьої фази – інтеграції та конгруентності – можна буде казати про усталення новоствореного порядку і оновлене суспільство. Однак, на прикладі нашої країни ці переходи мають бути здійсненні на засадах постконвенціональної моралі, основоположним принципом якої є принцип взаємної поваги зрілих особистостей, здатних до незалежного самовизначення на засадах комунікативної раціональності. Нагальна необхідність такого переходу пояснюється зокрема тим, що для українського суспільства, яке складається з великої кількості надзвичайно різноманітних мовних, конфесійних, етнічних, регіональних тощо культурних форм, що склалися історично досягнення соціальної стабільності та суспільної злагоди можливе лише за умови встановлення і визнання принципів, які дозволять співіснувати різним системам цінностей. Пошуки таких принципів лише серед добродійностей якоїсь однієї культурної форми потенційно небезпечно побудовою суспільства на суто локальних (кланових, регіональних, конфесійних, корпоративних тощо) засадах, що неодмінно призведе до поглиблення суспільних суперечностей і як результат до подальшого розколу суспільства. Основою для розв’язання проблем, які виникають в результаті співіснування у нашому суспільстві різноманітних культурних форм має бути принцип взаємодоповнення традиційних і універсальних цінностей при нормативному пріоритеті останніх [10, с. 17]. Під універсальними цінностями традиційно розуміють загальнолюдські цінності, тобто цінності, які є спільними для всіх соціальних спільнот протягом всього розвитку людства. Це, з одного боку, - інваріанти чи універсалії культури, що слугують цементуючим своєрідним матеріалом та об’єднують різнорівневі духовно і різні соціальні утворення. З іншої сторони, універсальні цінності включають в себе індивідуально-особливе. Інакше кажучи, визнання відмінностей – є само по собі абсолютною цінністю. Якщо кожна людина має право визначати свою долю, то таким правом, тим паче, має володіти нація, а відповідно і держава, про що писав ще І.Кант [1, с. 21].

Прагнення долучитись до загально цивілізаційних демократичних цінностей викликає в українському суспільстві руйнування системи цінностей радянського періоду та формування нових. В наслідок цього, ціннісна криза в українському суспільстві призводить не лише до морально-правової дезорієнтації населення, але й до глибокої соціально-психологічної дезинтеграції суспільства, що є найсприятливішим ґрунтом для зростання соціальної напруженості. Соціально-психологічні і соціологічні дані свідчать, що переважна більшість українських громадян досі перебуває у стані соціальної невизначеності, недостатності, незадоволеністю собою та навколишнім – „навіть так звані „нові українці”... не почувуються щасливими... Психічна інфляція, яка призводить до атрофії індивідуальності, ототожнення з соціальною роллю „нового багатія”... з необмеженими можливостями... позбавляє людину соціального імунітету, соціальної відповідальності... занурює до історично набутих найгірших архетипів колективного підсвідомого.

В свою чергу, затвердження нових цінностей, пов’язане із встановленням глобального інформаційного суспільства, яке одночасно з перетворенням в соціальній та економічній структурі, робить значний соціальний, психологічний, культурний вплив на особистість. З приводу першого твердження можна сказати, що процес руйнування системи цінностей радянського періоду незворотній і хоча проходить „болісно” – є необхідним для руху пострадянських держав, зокрема України, вперед. З приводу другого твердження треба зазначити: інформатизація суспільства, що характеризується такими рисами як:

1. Забезпечення пріоритету інформації в порівнянні з іншими ресурсами. Головною формою розвитку, за прогнозами вчених, стане інформаційна економіка.
2. Набуття глобального характеру інформаційних технологій, що охоплюють всі сфери соціальної діяльності людини. Відбувається формування інформаційної єдності всієї людської цивілізації.
3. Реалізація гуманістичних принципів керування суспільством і впливу на навколишнє середовище може виступити зв’язуючим компонентом між суспільством та розвитком глобальних цінностей. Всесвітні організації мають стати двигуном до запуску цього процесу. Саме завдяки інформаційним засобам зв’язку та комунікації необхідно прищеплювати сучасному поколінню ті ціннісні норми та ідеали, які зазначені в усіх конституціях демократичних країн світу, Україна не є виключенням [8, с.13].

Заново сформована система цінностей може стати життєздатною тільки в тому випадку, коли нові її елементи є більш узагальненими, ніж заміщені ними. Ці останні не відкидаються – „нова” цінність включає „стару” як окремих випадок. „Нові” цінності виникають у розладженому, але живому і діючому нормативно-ціннісному середовищі. Основою його живучості, відзначають дослідники, є усталеність фундаментальних („вищих”) цінностей, пов’язаних з релігією і глибокими культурними традиціями і водночас – відсутність масових установок на збереження „старих цінностей”.

Проаналізувавши складність аксіологічної ситуації в світі і зокрема в українському суспільстві перехі-

дною періоду нами були сформульовані ті задачі та цінності нашого часу, які, на нашу думку, в їх найбільш загальних рисах визнаються сьогодні більшою частиною людства і які можуть водночас слугувати своєрідними імперативами та нормами для будь-якої теоретичної та практичної діяльності. Такими безперечними цінностями нашого часу є мир, людина, демократія та соціальний прогрес, при тому не кожна з них сама по собі, взята окремо, а усі разом, в їх органічній зв'язаності та нерозривній єдності. Мир в умовах демократії та демократія, що слугує справі миру; людина як найвища цінність і демократичне суспільство з гуманістичними за своєю природою соціальними інститутами та відносинами – ці цінності сьогодні виступають в тісному зв'язку з рядом загально визнаних задач нашого часу. Рішення першої задачі – ствердження миру та людини як найвищих цінностей – вимагає перш за все виконання цілого комплексу заходів, які направлені на моральне та соціальне забезпечення науково-технічного прогресу, що передбачає використання усіх науково-технічних можливостей в інтересах людини, заради його добробуту. Інша важлива задача сучасного людства виявляється в необхідності збереження та відтворення природних основ людського життя – як зовнішнього природного середовища, так і природно-біологічної, тілесної, душевно-емоційної структури людини. Наступна важлива задача може бути сформульована як задача ствердження гуманізму цілісної людини. Справжній гуманізм не може і не повинен апріорно визначати цінність людини тим чи іншим його властивостям, розділяючи людину на незмінні та протилежні сутності – „величну душу” та „нище тіло”, „прозорливий розум” і „сліпе почуття”. На місце такого антропологічного дуалізму душі та тіла встає цілісне людське єство, єдина людська особистість, яка не в окремих своїх властивостях, а в своїй особистісній поведінці та дії, виборі та рішенні проявляє себе доброю чи злою, вільною чи залежною, величною чи нищою. Гуманізм духу та природи сьогодні нероздільний.

Глобалізація сьогодні – це незавершений („Глобалізація растянется на много десятилетий, возможно, с выходом за пределы XXI ст.” [17, с. 25]), тривалий, нелінійний процес, який характеризується нерівномірністю, контртенденціями та суперечливими явищами, появою нових механізмів управління світовими політичними та економічними процесами, розвитком техногенної цивілізації та інфосфери, тому і проблеми пошуку нових цінностей, здатних врятувати людину і людство ХХІ століття, що загострилися на глобалізаційному тлі, також мають плинний, незавершальний характер і розв'язання їх може вважатися лише частковим, а наукові дискусії з цього приводу лише приведені до загального знаменника.

Джерела та література

1. Андреева Т.А. Трансформации в общественном бытии и ценностные ориентации личности // Гуманитарный журнал. – 2006. – №1–2
2. (29 – 30).
3. Бадью Ален. Манифест философии. – Петербург, 2003.
4. Бранский В.П., Пожарский С.Д. Глобалізація и синергетический историзм. – Петербург, 2004.
5. Глобалізація и философия. / Под ред. Делокарова К.В. - М., 2001.
6. Громов Г.Р. Очерки информационной технологии. – М.: Инфоарт, 1993. – 336 с.
7. Донченко, Романенко Ю. Архетипи соціального життя і політика // Глибинні регулятиви психополітичного повсякдення. – К.: Либідь, 2001. – 334 с.
8. Задохин А.Г. Глобалізація и глобальные проблемы человечества. - М., 2003.
9. Запорожченко О.В., Слобожан О.В. Інформаційне суспільство: міфи та реальність // Наукове пізнання: методологія та технологія. – 2001. – №2.
10. Зюганов Г.А. Глобалізація и судьба человечества. – М., 2002.
11. Корх О.М. Легітимація цінностей індивідуалізму в сучасній вітчизняній філософії // Гуманітарний журнал. – 2006. – №1–2.
12. Куцепал С.В. Цінності в умовах глобалізації // Гуманітарний журнал. – 2006. – №1–2 (29 – 30).
13. Лопес-Карлос. Взаимозависимость, взаимосвязь и возникновение глобальных институтов. - М., 2003.
14. Малюхин И.С. Информационное общество: истоки, проблемы, тенденции развития. – М., 1999, - С.47.
15. Ульрих Бек. Что такое глобалізація? - М., 2001.
16. Уткин А.И. Глобалізація: процесс и осмысление. - М., 2002.
17. Шишков Ю.В. Глобалізація экономики – закономерный продукт индустриализации и информатизации социума в кн. „Глобальный мир. Клуб ученых. Материалы постоянно действующего междисциплинарного семинара”. (В.8.)
18. Ferguson M. The Aquarian Conspiracy: Personal and Social Transformation in the 1980. – London.